

**Tatárszentgyörgy után...
A biztonság szubjektív percepciójának veszélyeiről**

A miskolci rendőrkapitány nyilatkozata és a tatárszentgyörgyi kettős gyilkosság újabb határvonalon lökte át a cigányság és a többségi társadalom viszonyáról folyó politikai diskurzust. E viszony kapcsán ugyanis először vetődött fel – megítélésünk szerint felettébb szerencsétlenül és károsan – a „polgárháború” kifejezés. Bár megértjük azt indulatok által keltett elkeseredést, sőt bizonyos megszorításokkal elfogadjuk azt is, hogy a cigányság és többségi társadalom viszonyának vannak biztonságpolitikai vonatkozásai is, de – a köztársasági elnökkel egyetértve¹ – felelőtlenségnek és a dolgok rossz irányba terelésének tartjuk a polgárháború vizionálását.

A polgárháború és „cigánybűnözés” fogalmáról

Bár a polgárháború polgároknak polgárok ellen alkalmazott erőszakos cselekménye, korántsem nevezhetünk minden ilyen cselekményt polgárháborúnak.² Az ugyanis – az államcsínyhez, a forradalomhoz, a gerillatevékenységhez, a zendüléshez és a terrorizmushoz hasonlóan – a politikai erőszak egyik formája, ami élesen megkülönböztetendő a köztörvényes bűncselekményektől. Ez utóbbiaknak rendszerint semmi köze semmiféle politikai célhoz, mert leggyakrabban a személyes nyereségvágy vagy személyes gyűlölködés motiválja. Előfordulhat természetesen, hogy az állampolgárok közötti erőszakot politikai vagy társadalmi nézet motiválja: rasszista vagy etnikai viszály, jobb- vagy baloldali ideológia, vagy egy-egy vitás kérdéshez, például az abortuszhoz, a környezetvédelemhez vagy az állatok jogaihoz kötődnek, ám legtöbbször még ebben az esetben sem beszélhetünk polgárháborúról. A polgárháborúnak ugyanis legalább négy – az 1949-es genfi egyezményekben lefektetett – kritériumnak kell megfelelnie: a polgárháborút kirobbantó félnek ki kell terjesztenie fennhatóságát az ország területének valamely részére; tényleges közigazgatási felügyeletet kell gyakorolnia az általa elfoglalt területen élő polgári lakosság felett; el kell érnie, hogy a központi hatalom vagy egy harmadik fél hadviselőként ismerje el; továbbá azt, hogy a kormány a reguláris fegyveres erőket is bevesse ellene. Ehhez még hozzátehetjük azt az Erroll Henderson és Davis Singer által megfogalmazott – s a nemzetközi biztonsági tanulmányok szakértői által is többnyire elfogadott – feltételt is, amely a polgárháborút olyan hosszabb időn keresztül, elsődlegesen belső, naponta legalább ezer halottal járó fegyveres küzdelemnek tekinti, melyben a kormányerők egy hatékony védekezésre képes felkelő erővel állnak szemben.³ Nos, ilyen helyzetről aligha beszélhetünk Magyarországon, s nem beszélhattünk 2004. február-március fordulóján Kelet-Szlovákiában sem, ahol pedig a katonákat is bevetették a (sajtó által hol lázadasként, hol felkelésként emlegetett) zavargások megfékezésére.

Említést érdemel viszont az állampolgári erőszak egy különleges esete, az ún. rendfenntartó éberség, amely nem más, mint egy hivatalosan nem engedélyezett kísérlet a bűnözés visszaszorítására, s amely – mint azt az amerikai polgárháborúból megismert „*vigilance committee*” (éberségi bizottság) kifejezés is mutatja⁴ – a kifejezetten etnikai vagy más politikai kisebbség elleni erőszakot takar. Azonban ez sem tekinthető polgárháborúnak, s az

¹ Sólyom László: A cigányság az ország testének része. *Népszabadság*, 2009. február 28. Az államfővel vitatkozik Kis János: Az államfővel vitázva. *Népszabadság*, 2009. március 7.

² A politikai erőszakról lásd Merari, Ariel: Terrorism as a Strategy of Insurgency. *Terrorism and Political Violence*, Vol. 5, No. 4, Winter 1993, 213–251. o.

³ Lásd erről: Henderson, Erroll – Singer, David: Civil War in the Post-Colonial World, 1946–92. *Journal of Peace Research*, Vol. 37, No. 3 (May 2000), 275–299. o.

⁴ Az ún. éberségi bizottság (*vigilance committee*) olyan jogi felhatalmazás nélkül szervezett testület, mely rendfenntartó és büntető feladatokat teljesít, amikor a hivatalos bűnüldöző szervek láthatóan elmulasztják e feladatokat ellátni. Az amerikai polgárháború idején különösen a déli államokban szerveződtek ilyen csoportok a négerek és az abolicionisták terrorizálására és ellenőrzésére, illetve az Unió támadásának visszaszorítására.

éberségi bizottságok erőszakos cselekedetei sem vonhatók ki a köztörvényes bűncselekmények kategóriája alól.

Vagyis mindazok, akik a cigányság és a többségi társadalom viszonyában polgárháborút vizionálnak Magyarországon, meglehetősen szubjektíven értelmezik a helyzetet és a biztonságot.

Hasonlóan szubjektívek és erősen problematikusak azok az álláspontok, amelyek a cigányok által elkövetett bűncselekmények összességét – vagy azokat a bűncselekményfajtákat, amelyeket főképp cigányok követnek el – „cigánybűnözés” kívánják definiálni. Szűk biztonságpolitikai szempontból a kifejezés nem csak, talán nem is elsősorban etnikailag diszkriminatív, a cigányságra nézve sértő jellege miatt problematikus erősen, hanem mindenekelőtt azért, mert azok, aki erről beszélnek azok, aki erről beszélnek, állításaikat nem tudják számokkal alátámasztani. Mivel 1991 óta a bűnügyi statisztikák nem regisztrálhatják az állampolgárok etnikai hovatartozását és származását, sőt, beleegyezésük nélkül ezt a népszámlálási statisztikák sem rögzíthetik, csupán becsülni tudjuk, hogy hány cigány él összesen Magyarországon. Arra vonatkozóan pedig egyszerűen senkinek sincsenek adatai, hogy az ismertté vált bűncselekmények elkövetői között mennyi a cigány származású állampolgár, sem arról, hogy a cigány származású állampolgárok jellegzetesen milyen bűncselekményeket követnek el. Ezek hiányában viszont a „cigánybűnözés” kifejezés valóban csupán az etnikai diszkriminációt és a cigánysággal szembeni negatív előítéleteket erősíti, pontosabban egyfelől az előítéletekre és a kérdésről folytatott diskurzusra bízva annak eldöntését, beszélhetünk-e vagy sem „cigánybűnözésről”, másfelől az etikai jellegű politikai korrektséggel igyekszik korlátozni a fogalom használatát. Tegyük hozzá: nem túl nagy sikerrel.

A Progresszív Intézet 2008. októberi felmérése szerint a magyar társadalom 81 százalékának ellenérzései vannak a cigány emberekkel szemben, s ugyanennyien támogatnák erőszakos asszimilációjukat;⁵ a Medián 2009 elején végzett felmérésében pedig a megkérdezettek 58 százaléka helyeselte azt az állítást, mely szerint „a cigányoknak a vérében van a bűnözés”.⁶ Vagyis azt a tévedés nagyobb kockázata nélkül is állíthatjuk, hogy magyar lakosság közel hatvan százaléka szemében valószínűleg elfogadható és legitím fogalom a „cigánybűnözés”. Annak ellenére elfogadható a számukra, hogy – mint már említettük – nem rendelkeznek pontos adatokkal sem a magyarországi cigányság létszámáról, sem a cigány származásúak arányáról az ismertté vált bűncselekmények elkövetői között, miként arról sincsenek pontos információik, hogy a cigány származású állampolgárok jellegzetesen milyen bűncselekményeket követnek el. Természetesen a cigányok által elkövetett bűncselekmények áldozatairól sincsenek adataik. Vagyis nem rendelkeznek pontos információkkal az objektív biztonsági helyzetéről.

„A biztonság fogalmának határaitól” című írásunkban foglalkoztunk már azzal a problémával, hogy a biztonság megközelíthető objektíven (reális fenyegetés) és szubjektíven (érezelt fenyegetés) egyaránt, és cseppet sem biztos, hogy e két megközelítés mindig egybeesik.⁷ Az államok, a nemzetek és a különféle más közösségek ugyanis sok esetben egészen máshol látják egy-egy fenyegetés küszöbértékét. Szinte már klasszikussá vált példa, hogy a finnek már igen csekély számú külföldi megjelenése esetén aggódnak a bevándorlás miatt, ezzel szemben Svájc csaknem 15 százaléknyi „idegennel” is működőképes. De említhető magyar példa is. A Tárki egyik 2008-as felmérése szerint a magyar lakosság 32 százaléka tekinthető idegenellenesnek (egyért azzal, hogy az országba menedékkérő ne tehesse be a lábát), csupán 10 százaléka tekinthető idegenbarátnak (egyért azzal, hogy minden menedékkérőt be kell fogadni), 58 százaléka pedig mérlegelné a menedék nyújtásának, illetve megtagadásának kérdését attól függően, hogy milyen nemzetiségű, vagy mely etnikai csoporthoz tartozik a menedékkérő.⁸ A legelőítéletesebben szemlélt csoportok közé – akiket a

⁵ Cigányellenesség a magyar társadalomban. Progresszív Intézet, 2009. február 13.

⁶ Fagypontról körül. Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet, 2009. február 26.

⁷ Gazdag Ferenc – Tóth Péter: A biztonság fogalmának határaitól. *Nemzet és Biztonság*, 2008. január, 3–9. o.

⁸ Az idegenellenesség mértékének alakulása a rendszerváltástól napjainkig. Tárki, 2008. szeptember 24.

magyar lakosság többsége távol tartana országunktól – az arabok, az oroszok, a románok és kínaiak tartoznak. A felmérések szerint a lakosság előítéletességében a konkrét tapasztalatokon alapuló ellenszenvnél jóval erősebb az ismeretlentől való félelem és idegenkedés, amit jól jelez, hogy a megkérdezettek többsége a nem létező pirézeket sem kívánja befogadni. Joggal állapítják meg tehát a Political Capital elemzői, hogy a magyar lakosság idegenekkel szembeni előítéletessége többnyire „virtuális” jellegű és szimbolikus természetű.⁹ Nem is igen lehet más, hiszen a valamilyen státusban bevándorlónak számító külföldiek aránya a teljes lakosságszámhoz viszonyítva 1,7 százalék, ami nemzetközi összehasonlításban jelentéktelennek számít. Ráadásul a rendszerváltást követően bevándorlók túlnyomó többsége határon túli magyar volt, akik Romániából, Ukrajnából és a jugoszláv utódállamokból települtek át, s integrálásuk nem okozott különösebb gondot. Vagyis a magyar lakosság idegenekkel szembeni „virtuális” és szimbolikus előítéletessége – a magyar migrációtörténet negatív tapasztalatai mellett – alighanem döntően a migrációval és a bevándorlókval kapcsolatos társadalmi és politikai diskurzusok eredményeként formálódott és formálódik ma is. Csak emlékeztetünk arra, hogy a hazai politikai szereplők gyakran rájátszottak a migrációval kapcsolatos társadalmi félelmekre és a létező előítéletekre. 2002-ben az ellenzéki MSZP 23 millió román munkavállaló érkezését vizionálta, 2004-ben pedig – immár kormánypártként – szinten a külföldi munkavállalókkal szemben kampányolt a kettős népszavazás kapcsán. A jobboldalon 2007-től vált folyamatossá az Európán kívüli, főként a kínai bevándorlókval való riogatás. Mindezek jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar lakosság többsége mind a közbiztonsági, mind a munkaerőpiaci, mind a kulturális szempontokat tekintve előítéletes a migránsokkal szemben.¹⁰

A cigány népességgel szembeni előítéletek esetében még súlyosabb a helyzet. Nemcsak azért, mert nincs még egy csoport Magyarországon, amelyik iránt ilyen sokan vállalnák fel nyíltan legmélyebb ellenszenvüket: a Medián felmérése szerint a felnőttek több mint egyharmada (38 százaléka) a skála legnegatívabb értékével fejezte ki, mit gondol a romákról, hanem azért is, mert – ugyancsak e felmérés adatai szerint – azzal, hogy „A magyar kormánynak még többet kellene tenni a cigányokért”, a megkérdezetteknek csupán 23 százaléka értett egyet.

Ez utóbbi kapcsán nem árt, ha tudjuk, hogy bizonyos esetekben a szubjektíven érzékelt fenyegetés is biztonsági kérdéssé válhat, ha egy kormány képes meggyőzni lakosságát arról, hogy a probléma megoldásához rendkívüli intézkedésekre van szükség, vagy ha a társadalom (például erre hajlandó politikai erőt juttatva kormánynak) maga kényszeríti ki a rendkívüli intézkedéseket. Vagyis a biztonságiasítás alapvetően politikai és kommunikációs folyamat, s nem feltétlenül a fenyegetés tudományos vizsgálata dönti el a sorsát. Közismert az is, hogy a társadalom biztonságérzetét és biztonságpercepcióját jelentősen befolyásolja a szubjektív, érzékelt fenyegetés, illetve a szubjektív biztonság. Az utóbbi években egyre több szakíró hívta és hívja fel a figyelmet arra, milyen kulcsfontosságú feladat láthatóvá tenni a társadalom tagjai számára a biztonsággal kapcsolatos összefüggéseket annak érdekében, hogy biztonságpercepciója ne kerüljön áthidalhatatlanul távolra a valóságtól. Megítélésünk szerint a cigányság és a többségi társadalom viszonyában ennek veszélye áll fenn Magyarországon.

A cigányság és a többségi társadalom viszonyának biztonságpolitikai dimenziói

Az előbbieken a polgárháború és a „cigánybűnözés” fogalmával kapcsolatban azt kívántuk érzékeltetni, hogy a cigányság és többségi társadalom viszonya a szakértői objektivitás szintjén nem értelmezhető a politikai erőszak, illetve a (köz)biztonság dimenziójában. Míg az előbbinek a közbeszédben való használata a fogalom alapvetően téves értelmezésén alapul, az utóbbit senki sem tudja statisztikailag releváns konkrétumokkal alátámasztani. Mindez

⁹ *Láttelel 2008*. Kutatási összefoglaló az előítéletesség és az intolerancia hazai helyzetéről. Political Capital, 2008. 37. o.

¹⁰ Uo. 43–46. o.

korántsem jelenti azt, hogy a cigányság és a többségi társadalom viszonyának ne lennének, ne lehetnének olyan biztonságpolitikai vonatkozásai, amelyek értelmezhetők a nemzetközi biztonsági tanulmányok vagy a rendészettudomány keretei között.

Ma már általánosan elfogadott nézet, hogy a biztonság fogalmát olyan szélesen kell értelmeznünk, hogy abba beletartozzon a katonai, a politikai, a gazdasági (ennek részeként a pénzügyi és az energia-), a környezeti és a társadalmi biztonság (amit ma már gyakran humán biztonságként említ a szakirodalom). A nemzetközi biztonsági tanulmányok kutatói között alapvetően abban is egyetértés tapasztalható, hogy biztonsági helyzetről, biztonsági problémáról akkor beszélhetünk, ha egy adott kérdést olyan mértékű fenyegetésnek tekint a társadalom, amelynek megoldására rendkívüli eszközök és eljárások felhasználását látja szükségesnek. Ezt a megközelítést nem befolyásolja az a tény sem, hogy a szakirodalom által „létfenyegetésként” definiált fenyegetésmérték ténye konkrétan mást és mást jelent a katonai, a politikai, a gazdasági, a társadalmi és a környezeti szektorokban.

A létfenyegetés általában a katonai szektorban a leglátványosabb, hiszen az mindenki számára könnyen belátható, hogy a hadseregek felfegyverzése, a fegyverkezési verseny vagy az államok közötti háborúk nemzetközi biztonsági kérdések. A politikai szektorban a létfenyegetést leggyakrabban az állami szuverenitással hozhatjuk kapcsolatba. Elméletileg a szuverenitást minden olyan esemény fenyegetheti „létében”, amely kétségbe vonja a hatalmat vagy annak legitimitását. A gazdasági szektorban ugyanakkor jóval nehezebb pontosan megjelölni a létfenyegetettséget. Bár szerte a világon cégek és vállalkozások mennek csődbe nap mint nap, mégis igen ritkán próbálják meg biztonsági kérdésként felvetni saját fennmaradásukat. A nemzetgazdaságok fennmaradása vagy olyan súlyos válsága, amely ellehetleníti az államot a lakosság létszükségleteinek kielégítésében, már sokkal inkább tekinthető biztonsági kérdésnek. Ami a környezeti szektort illeti, itt makro- és mikroszinten egyaránt vannak olyan egészen nyilvánvaló esetek, amelyek „biztonságiasíthatók”. Egy-egy fajnak vagy élőhelynek – általánosabban fogalmazva: az emberiség biológiai örökségének – a fennmaradása, a megszokott éghajlati környezet megváltozása vagy az emberi civilizáció elért szintjének fenntartása egyaránt értelmezhető biztonsági kérdésként. A társadalmi szektorban elsősorban nemzetek, etnikumok vagy a vallások válhatnak fenyegetés tárgyává.

Megítélésünk szerint ma – perspektivikusan pedig még inkább – ez utóbbiban, a biztonság társadalmi dimenziójában értelmezhető biztonsági problémaként a cigányság és többségi társadalom viszonya. A legnagyobb kihívást a modern társadalmak számára ugyanis a szegregált, leszakadó és integrálatlan csoportok jelentik. Ha ebből a szempontból vizsgáljuk meg a cigányság helyzetének problémáit, akkor a következő – viszonylag egyszerű – kérdést kell feltennünk: milyen hatással lehet Magyarország jövőbeni modernizációs lehetőségeire és belső stabilitására, ha 2050-re a magyar lakosság 9–11 százalékát¹¹ teszik ki azok a társadalmilag integrálatlan és kirekesztett csoportok, melyeknek a hátrányos helyzete állandósult a gazdaságban, a kultúrában, az egészségi állapotban, a területi elhelyezkedésben, a lakhatás minőségében, az érdekérvényesítésben és a munkaerőpiaci érvényesülésében? És itt és most hangsúlyozottan a társadalmilag integrálatlan és kirekesztett csoportokról beszélünk, s nem a cigányságról. Mert egyfelől a témával foglalkozó szakértők állítják, hogy Magyarországon a cigány népesség több mint fele szegénynek, s többnyire szimbolikus (pl. kulturális, intellektuális, pszichikai és hatalmi) javaktól is megfosztottnak minősíthető; állítják, hogy minél mélyebbre haladunk a szegénységi skálán, a cigányság egyre nagyobb százalékban van jelen. Érzékelik, hogy a romák körében a szegénység kockázati tényezői (alacsony iskolázottság, munkanélküliség, egészségi állapot, lakhatás stb.) egymást erősítve összeadódnak, s olyan diszkriminációval sújtottak, amely önmagában is növeli a kirekesztettség és a szegénnyé válás valószínűségét. Másfelől legalább ennyire egyöntetűen elismerik azt is, hogy nincs olyan adatbázis, mérőeszköz és szemléletmód, amely a maga komplexitásában feldolgozná a mai állapotokat. Így azután míg egyesek döntően szegénységi prob-

¹¹ Hablicsek László: Kísérlet a roma népesség előreszámítására 2050-ig. In Horváth Ágota – Landau Edit – Szalai Júlia (szerk.): *Cigánynak születni*. Budapest, 2000, Új Mandátum, 243–376. o.

lémaként tekintenek a „cigánykérdésre”, mások szintén a szegénységre visszavezethető, de alapvetően kulturális elmaradottságként (a szegénység kultúrája), megint mások pedig az emberi kapcsolatokban megjelenő társadalmi diszkrimináció eredményeként értelmezik a jelenlegi helyzetet. Valamennyi megközelítés adós maradt azonban annak a politika számára is kezelhető értelmezésével, hogy ki is tekinthető cigánynak.¹² Vagy kissé karcosabban fogalmazva: a magyar kormányok az elmúlt csaknem másfél évtized során lényegében úgy alkottak meg a cigányságot felzárkóztató és esélyegyenlőtlenségüket csökkenteni kívánó majd fél tucat programot és cselekvési tervet (1995, 1997, 1999, 2001, 2004), hogy a politikai korrektségre hivatkozva soha nem definiálták pontosan, kik is ezek célzottjai. Márpedig ahhoz, hogy bármely probléma kezelhető legyen, elengedhetetlen egyfajta definíciós minimum.

Nem lévén jogász, még véletlenül sem szeretnénk állást foglalni abban kérdésben, hogy miként lehet kialakítani ezt a minimumot. Annyi azonban tény, hogy miközben az etnikai adatok szigorú korlátozása sok előnnyel jár, hátrányai is számosak. Mindenekelőtt sem a szigorú szabályozás, sem pedig a politikai korrektség rendszeres számonkérése nem csökkentette a magyar társadalom cigányokkal szembeni előítéleteit, mi több, az adatok és tények hiánya lényegében kiszélesítette a „cigánykérdésről” folyó, előítéleteket erősítő diskurzus kereteit. E diskurzus úgy tette például a cigányság és a többségi társadalom viszonyáról folyó közbeszéd tárgyává és eszközévé a polgárháború és „cigánybűnözés” fogalmait, hogy a rájuk hivatkozókkal szemben lényegében eszköztelenek azok is, akik megkérdőjelezzik legitim használatukat. Ez utóbbiaknak ráadásul el kell ismerniük azt is, hogy az etnikai adatok szigorú korlátozása és a politikai korrektség számonkérése jottányit sem vitte előre a cigányság kirekesztettségéből fakadó problémák megoldását, sőt ellenkezőleg – állítják sokan –, a roma integráció kezelésének politikai kudarcra lehetőséget teremtett arra, hogy a diskurzus egyes szereplői valós társadalmi problémákat (pl. a romló közbiztonságérzetet, a segélyezési rendszer anomáliáit) helyezzenek etnikai kontextusba. Ez pedig szinte bizonyosan nem gyengíti a cigánysággal szembeni előítéleteket, melyek közül a cigányság bűnözésre való hajlandóságával, illetve „parazitizmusával” kapcsolatos nézetek a legmakacsabb az előítéletek Magyarországon. (A Medián már idézett felmérése szerint azzal a kijelentéssel, hogy „A cigányok nem tesznek semmit azért, hogy beilleszkedjenek a társadalomba”, a megkérdezettek 79, azzal pedig, hogy „A cigányok nem érdemlik meg, hogy támogassák őket”, 61 százaléka értett egyet.)

Mivel biztonságpolitikai szempontból perspektivikusan a szegregált, leszakadó és integrálatlan társadalmi csoportok arányának növekedése jelenthet valódi kockázatot, kulcsfontosságúnak az ilyen helyzetben lévők pontos, reális és differenciált feltérképezését látjuk, függetlenül attól, hogy milyen származásúak a kirekesztettség alanyai.¹³ A cigányság és a többségi társadalom viszonyáról folytatott diskurzusba pedig – a cigánysággal szembeni előítéletek gyengítése érdekében – egyfelől azon súlyos gazdasági, szociológiai és történelmi okok ismertetésének beemelését, melyek oda vezettek, hogy a cigányság túlnyomó része napjainkban társadalom alatti helyzetbe szorult. Másfelől annak nagyon határozott tudatosítását a többségi társadalomban, hogy a szegregált, leszakadó és integrálatlan társadalmi csoportok a jövőben akkor is mellettünk fognak élni – ha tetszik: magunkkal fogjuk cipelni őket –, ha problémáik kezelése helyett a mainál is erősebb előítélettel viseltetünk majd velük szemben.

¹² A „Ki a cigány?” meghatározásának nehézségeiről lásd: Ladányi János - Szelényi Iván: Ki a cigány? *Kritika*, 1997. december; Havas Gábor – Kemény István – Kertesi Gábor: A relatív cigány a klasszifikációs küzdőtéren. *Kritika*, 1998. március; Kertesi Gábor: Az empirikus cigánykutatások lehetőségéről. *Replika*, 1998. 29. szám; Ladányi János – Szelényi Iván: Az etnikai besorolás objektivitásáról. *Kritika*, 1998. március; Ladányi János – Szelényi Iván: Még egyszer az etnikai besorolás objektivitásáról. *Replika*, 1998. 30. szám. Valamennyi tanulmány megtalálható a www.romaweb.hu weblapon.

¹³ Csak emlékeztetnénk a hajléktalanokra, mint nem cigány származású kirekesztettek. Lásd róluk Győri Péter – Maróthy Márta: *Merre tovább? Egy nemzeti hajléktalanügyi stratégia lehetséges keretei*. Pro Domo Füzetek 1. Budapest, 2008.